

ЕКОНОМІКА ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

УДК 35.087.43+368.914(477)
JEL Classification: G23, H55

DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2026.1.4>

Федоришина Л.М.,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри менеджменту,
економіки, статистики та цифрових технологій,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8852-0649>,*
Піхняк Т.А.,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту,
економіки, статистики та цифрових технологій,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3301-3495>,*
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Fedoryshyna L.M.,
*dr.sc.(econ.), professor, professor at the department of
management, economics, statistics and digital technologies,*
Pikhniak T.A.,
*cand.sc.(econ.), assoc. prof.,
associate professor at the department of
management, economics, statistics and digital technologies,
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law*

SYSTEM OF PENSION PROVISION IN UKRAINE: STATE, PROBLEMS AND POSSIBLE WAYS OF SOLUTIONS

Постановка проблеми. Пенсійне забезпечення є ключовим елементом соціальної політики держави та гарантією матеріальної підтримки громадян похилого віку. В Україні функціонування системи забезпечує Пенсійний фонд України, який реалізує державну політику у сфері пенсійного страхування. Оскільки діюча система пенсійного забезпечення базується переважно на солідарному принципі, що передбачає фінансування пенсій за рахунок внесків працюючого населення, то в умовах демографічного старіння та скорочення чисельності платників внесків така модель зазнає значного фінансового навантаження.

Додатковим викликом стала повномасштабна війна, що спричинила економічні втрати, міграцію населення та зростання витрат бюджету. Це призводить до дисбалансу між доходами і видатками пенсійного фонду. Крім того, низький рівень пенсій часто не забезпечує гідного рівня життя людей похилого віку, що підсилює соціальну напругу. Саме тому актуальність дослідження зумовлена глибокими соціально-економічними змінами, що відбуваються в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика пенсійного забезпечення в Україні була предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців. Так, Шалієвською Л. у [1] розроблено теоретико-методичні та практичні рекомендації щодо удосконалення інструментарію оцінювання пенсійного забезпечення в системі економічної безпеки держави та розроблено стратегічні напрями розвитку пенсійного забезпечення; Русак Г. – визначено необхідність внесення змін до законодавства України для реформування системи пенсійного забезпечення в Україні [2]. Дослідженню системи пенсійного забезпечення в Україні присвячено праці Лопушняк Г. [3], Міндрової З. [4], Шалієвської Л. [5]. Відзначаємо також чималий науковий доробок науковців стосовно обґрунтування напрямів

реформування та розвитку пенсійної системи в Україні, зокрема Писаревської Г. [6], Романовської Ю. [7], Мельник Т. та Коцюрби О. [8]. Особливості функціонування пенсійної сфери в Україні в умовах воєнного стану розкрито Зеленським А. та Цвігун І. [9].

Водночас вважаємо, що нові виклики актуалізують необхідність подальших досліджень стану, наявних проблем і пошуку шляхів їх вирішення в пенсійній системі України, тому що система: знаходиться під тиском демографічних змін; характеризується фінансовим дисбалансом; має значний вплив на соціальну захищеність населення та вимагає адаптації до сучасних економічних і воєнних викликів. Результати такого аналізу, на нашу думку, можуть стати науковим підґрунтям ефективних, обґрунтованих рекомендацій для модернізації пенсійної системи, що сприятимуть економічній стабільності та соціальній справедливості в Україні.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити діючу систему пенсійного забезпечення в Україні та оцінити її стан, а також ідентифікувати основні проблеми й окреслити можливі шляхи їхнього вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання пенсійного забезпечення в Україні є складним і багатограним процесом, що охоплює правові, економічні та організаційні аспекти, і завжди залишається актуальним через необхідність забезпечення та гарантування матеріальної підтримки громадян похилого віку, втрати працездатності або втрати годувальника, соціальної стабільності держави.

В Україні система пенсійного забезпечення регламентується Конституцією України (ст. 3, 8, 46) [10], яка гарантує кожному громадянину право на соціальний захист. Це право передбачає забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від особи причин, а також у старості та інших випадках, визначених законодавством. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [11] визначає умови призначення пенсій за віком, по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника. Водночас, динамічність змін та значний масив чинних правових норм зумовлюють складність їх практичного застосування та потребу в подальшій систематизації й удосконаленні законодавства з метою забезпечення ефективної реалізації конституційного права громадян на соціальний захист.

Система пенсійного забезпечення в Україні законодавчо передбачає трирівневу модель, яка має відповідати міжнародним підходам до організації пенсійних систем (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні пенсійної системи України

Рівень/ назва рівня	Характеристика рівня	Джерела фінансування	Учасники системи	Стан
I Солідарна система	Базується на принципах солідарності та субсидування і передбачає фінансування пенсійних виплат, соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду.	Єдиний соціальний внесок (ЄСВ), державний бюджет	Працюючі громадяни, пенсіонери	Діючий
II Накопичувальна система	Передбачає накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або недержавних пенсійних фондах, їх використання для фінансування довічних пенсійних виплат і одноразових страхових виплат.	Внески застрахованих осіб	Застраховані особи	Передбачений, але не реалізований
III Система недержавного пенсійного забезпечення	Функціонує на основі добровільних внесків громадян і роботодавців, спрямованих на формування пенсійних накопичень, з подальшим здійсненням виплат згідно з чинним законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.	Добровільні внески громадян та роботодавців	Громадяни, роботодавці	Діючий

Джерело: побудовано на основі [11]

Як демонструє табл. 1, в Україні функціонують лише два рівні: перший – солідарна система, що є основним джерелом пенсійних виплат та охоплює працюючих, пенсіонерів, та третій – система недержавного пенсійного забезпечення, яка функціонує на добровільних засадах і фінансується внесками громадян та роботодавців. Другий рівень – не реалізований, він повноцінно не функціонує через економічні та воєнні виклики.

Модель пенсійної системи в кожній країні формується з урахуванням її національних та соціально-економічних умов, водночас, частка недержавного пенсійного забезпечення у її структурі поступово зростає. Так, у більшості розвинених країн застосовується також багаторівнева модель

пенсійного забезпечення. До прикладу, у країнах Європейського Союзу поширена трирівнева система, що включає державну солідарну пенсію, обов'язкові накопичувальні програми та добровільні приватні заощадження.

Як свідчить сучасна світова практика: у більшості економічно розвинених країн другий і третій рівні забезпечують вагомому частку пенсійних виплат, завдяки чому зменшується навантаження на державний бюджет та підвищується індивідуальна відповідальність громадян за власне пенсійне забезпечення. Натомість, в Україні солідарна система продовжує відігравати домінуючу роль, що зумовлює значне фінансове навантаження на працююче населення та бюджет. Зі слів Міністра соціальної політики, сім'ї та єдності України Дениса Улютіна, «наразі на одного працюючого припадає приблизно один пенсіонер, близько 10,2 млн осіб отримують пенсії, що є частиною приблизно 15 млн людей, які отримують соціальні виплати. Демографічні процеси, зокрема, зменшення населення та зміни на ринку праці, продовжують впливати на співвідношення працюючих і пенсіонерів, і це залишається важливим викликом для системи соціального захисту» [12]. Саме тому, через системний дефіцит коштів і значну залежність від трансфертів із державного бюджету Пенсійний фонд України не має достатніх ресурсів для гарантування високого рівня пенсійних виплат.

Як бачимо, українська модель формально відповідає міжнародним стандартам трирівневої системи, однак фактично функціонує, переважно, перший рівень та частково – другий. Тому накопичувальна пенсійна система може стати додатковим джерелом матеріального забезпечення українських пенсіонерів.

У квітні 2025 року, відповідно до вимог Міжнародного валютного фонду, був розроблений проєкт закону № 9212 «Про накопичувальне пенсійне забезпечення» [13], у якому передбачалося функціонування трьох рівнів пенсійного забезпечення: обов'язкового накопичувального, який передбачає регулярні відрахування частини заробітної плати працівників на їхні персональні пенсійні рахунки; добровільного накопичувального, що надає можливість громадянам додатково спрямовувати кошти на формування майбутньої пенсії; та солідарного, який уже функціонує в Україні та базується на перерозподілі внесків працюючого населення для фінансування поточних пенсійних виплат.

Суттєві зміни мали відбутися у розрахунку пенсії – до уваги беруться кількість відпрацьованих років та суми сплаченого ЄСВ, а вже, безпосередньо, вони переводяться у відповідні бали, які далі будуть впливати на розмір пенсії. Однак, вже 17 жовтня 2025 року Денис Улютін заявив, що «запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні поки що є передчасним, оскільки фінансовий ринок не готовий забезпечити ефективно інвестування таких коштів» [14].

Досвід інших країн, а також висновки експертів міжнародних фінансових організацій свідчать, що ефективно запровадження накопичувальної пенсійної системи можливе лише за наявності сприятливих економічних умов. Передусім йдеться про стабільне економічне зростання та суттєве підвищення доходів населення протягом кількох років поспіль. Водночас в умовах воєнного стану прогнозувати стабільне економічне зростання в Україні наразі складно [15].

Таким чином, впровадження накопичувального компонента пенсійної системи є одним із пріоритетних напрямів її подальшого реформування в Україні. Проте, його реалізація потребує належної підготовки фінансового ринку, продуманих механізмів економічного зростання та створення ефективних важелів управління пенсійними коштами.

Для характеристики сучасних тенденцій розвитку пенсійної системи розглянемо певні показники. Так, проаналізуємо динаміку кількості пенсіонерів в Україні протягом останніх трьох років (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість пенсіонерів в Україні, станом на 01 січня відповідного року

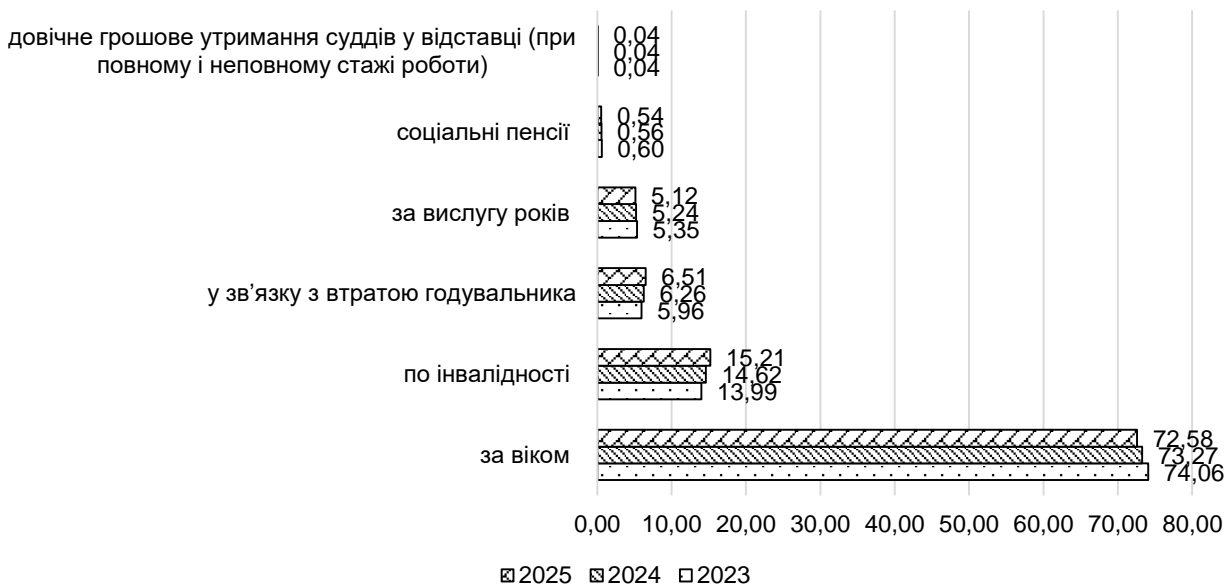
Показники	2023	2024	2025	Абс. відхилення, +/-	
				2024/2023	2025/2024
Усього пенсіонерів, тис. осіб	10688	10517	10344	-171	-173
у тому числі					
за віком	7916	7706	7508	-210	-198
по інвалідності	1495	1538	1573	43	35
у зв'язку з втратою годувальника	637	658	673	21	15
за вислугу років	572	551	530	-21	-21
соціальні пенсії	64	59	56	-5	-3
довічне грошове утримання суддів у відставці (при повному і неповному стажі роботи)	4	4	4	0	0

Джерело: розраховано на основі [16]

Як бачимо, кількість пенсіонерів зменшується в динаміці – з 10688 тис. осіб у 2022 році до 10344 тис. осіб до 2024 році – приблизно однаковими темпами щороку (-171 та -173 тис. осіб відповідно). Вищими темпами відбувається скорочення кількості пенсіонерів за віком: якщо по загальній кількості

пенсіонерів зменшення складало 1,60 % і 1,64 % у 2023 і 2024 роках відносно попереднього року, то по пенсіонерах за віком – 2,65 % і 2,57 %. Ще вищими темпами скоротилась кількість пенсіонерів за вислугу років – на 3,67 % і 3,81 % у 2023 і 2024 роках відповідно, а також по тих, хто отримують соціальні пенсії – 7,81 % і 5,08 % відповідно. Натомість спостерігаємо зростання кількості пенсіонерів по інвалідності – на 2,88 % і 2,28 % відповідно, та тих, хто отримує пенсію у зв'язку з втратою годувальника – на 3,30 % і 2,28 %.

Якщо аналізувати структуру пенсіонерів за причинами отримання пенсії (рис. 1), то найбільша частка їх – за віком – 72–74 % в досліджуваному періоді; на другому місці – по інвалідності (14–15 %). Найменшою і незмінною є частка суддів у відставці, які на довічному грошовому утриманні (0,04 %).

Рис. 1. Структура пенсіонерів в Україні за причинами отримання пенсій, станом на 01 січня відповідного року

Джерело: побудовано на основі [16]

Середній розмір призначеної місячної пенсії зростає в динаміці – з 4622,59 грн у 2022 році до 5789,05 грн у 2024 році, тобто на 762,66 грн протягом 2023 року та ще на 403,80 грн протягом 2024 року (табл. 3).

Таблиця 3
Середній розмір призначеної місячної пенсії в Україні, станом на 01 січня відповідного року

Показники	2023	2024	2025	Абс. відхилення, +/-	
				2024/2023	2025/2024
Середній розмір призначеної місячної пенсії, усього	4622,59	5385,25	5789,05	762,66	403,8
за віком	4522,98	5247,94	5547,43	724,96	299,49
по інвалідності	3790,71	4407,52	4848,57	616,81	441,05
у зв'язку з втратою годувальника	4416,87	5209,56	5908,52	792,69	698,96
за вислугу років	8104,90	9913,93	11442,58	1809,03	1528,65
соціальні пенсії	2140,03	2451,45	2613,59	311,42	162,14
довічне грошове утримання суддів у відставці (при повному і неповному стажі роботи)	96296,85	99837,30	107040,28	3540,45	7202,98
<i>Співвідношення розміру пенсії за категоріями до середнього розміру призначеної місячної пенсії:</i>					
за віком	0,98	0,98	0,96	0,00	-0,02
по інвалідності	0,82	0,82	0,84	0,00	0,02
у зв'язку з втратою годувальника	0,96	0,97	1,02	0,01	0,05
за вислугу років	1,75	1,84	1,98	0,09	0,14
соціальні пенсії	0,46	0,46	0,45	0,00	-0,01
довічне грошове утримання суддів у відставці (при повному і неповному стажі роботи)	20,83	18,54	18,49	-2,29	-0,05

Джерело: розраховано на основі [16]

Більший абсолютний приріст спостерігаємо по пенсії у зв'язку з втратою годувальника – на 792,69 грн і 698,96 грн відповідно, ще більший – за вислугу років (1809,03 грн і 1528,65 грн) і найбільший – у довічному грошовому утриманні суддів у відставці – на 3540,45 грн і 7202,98 грн відповідно (що перевищує приріст відносно середнього розміру пенсії у 4,64 і 17,84 рази). Також варто звернути увагу на співвідношення розміру пенсії за категоріями до середнього розміру призначеної місячної пенсії: і за віком, і по інвалідності, і у зв'язку з втратою годувальника є значно меншими від середнього розміру пенсії; лише у 2024 році пенсія у зв'язку з втратою годувальника перевищувала на 2 % середній розмір пенсії. Розмір соціальної пенсії взагалі протягом досліджуваного періоду становить лише 45–46 % середнього розміру пенсії.

Проте варто відмітити, що розмір пенсії за вислугу років перевищує середній розмір пенсії майже в 2 рази на кінець досліджуваного періоду, а довічне грошове утримання суддів у відставці – майже в 21 раз у 2022 році та 18,5 разів у 2024 році, що є не досить соціально справедливим.

Аналіз кількості пенсіонерів в регіональному розрізі дав змогу виділити топ-5 регіонів України (табл. 4) в порядку спадання: Дніпропетровська область, м. Київ, Харківська, Донецька та Львівська області (станом на 01 січня 2025 року), причому спостерігається зменшення кількості пенсіонерів в динаміці в кожному із цих регіонів, за винятком Львівської області (приріст становить 0,76 % та 0,61 % відповідно). Якщо ж розглянути питому вагу кожного з топ-5 регіонів, то відбувається її зростання по Дніпропетровській області (з 8,30 % у 2022 році до 8,45 % у 2024 році), у м. Київ (з 6,96 % до 7,22 %), Львівській області (з 6,17 % до 6,47 %). Майже незмінною залишалася питома вага пенсіонерів у Харківській області, а по Донецькій області відбулося її скорочення на 1 % протягом досліджуваного періоду.

Таблиця 4

Топ-5 регіонів за кількістю пенсіонерів, станом на 01 січня відповідного року

Регіони	2023	2024	2025	Темпи зростання, %	
				2024/2023	2025/2024
Україна	10687921	10516537	10343630	98,40	98,36
Дніпропетровська	887002	884507	873983	99,72	98,81
м. Київ	744007	750771	747069	100,91	99,51
Донецька	743844	712836	616036	95,83	86,42
Харківська	730422	720754	707419	98,68	98,15
Львівська	659723	664732	668781	100,76	100,61
<i>Питома вага, %</i>				<i>Абс. відхилення, +/-</i>	
Дніпропетровська	8,30	8,41	8,45	0,11	0,04
м. Київ	6,96	7,14	7,22	0,18	0,08
Донецька	6,96	6,78	5,96	-0,18	-0,82
Харківська	6,83	6,85	6,84	0,02	-0,01
Львівська	6,17	6,32	6,47	0,15	0,15

Джерело: розраховано на основі [16]

Щодо середнього розміру призначеної місячної пенсії, то станом на 01 січня 2025 року топ-5 регіонів – це м. Київ, Донецька, Луганська, Дніпропетровська та Київська області (табл. 5), причому розмір пенсії перевищує середню пенсію по Україні в залежності від регіону в діапазоні від 306,85 грн до 2228,6 грн.

Якщо аналізувати гендерну структуру пенсіонерів (табл. 6), то 39,5 % пенсіонерів – чоловіки і 60,5 % – жінки. Ще вищою частка жінок-пенсіонерів є у Херсонській (62,2 %), Закарпатській (61,3 %) та Тернопільській (61,3 %) областях.

Натомість розмір пенсії чоловіків є вищим за розмір пенсії жінок: для порівняння – 7145,33 грн і 4904,34 грн. В регіональному розрізі відзначаємо ті регіони, де розміри пенсій є ще вищими: Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Луганська, Харківська області та м. Київ. Певним викликом, за даними табл. 4, є співвідношення розміру пенсії жінки до середнього розміру пенсії по Україні – 0,85 та до розміру пенсії чоловіків – 0,69 – спостерігається значний розрив у розмірах пенсій за гендерною ознакою, а в окремих регіонах ці відмінності ще поглиблюються.

Таблиця 5

Кількість пенсіонерів та середній розмір призначеної місячної пенсії за категоріями та регіонами, станом на 01 січня 2025 року

Регіони	Усього	у тому числі одержують пенсії:					
		за віком	по інвалідності	у разі втрати годувальника	за вислугу років	соціальні	довічне грошове утримання суддів у відставці
Кількість пенсіонерів, осіб							
Україна	10343630	7508295	1573244	673086	529579	55518	3908
Дніпропетровська	873983	683132	79774	67756	38609	4434	278
м. Київ	747069	566913	81865	39613	54634	3447	597
Харківська	707419	530288	93973	38628	40330	3888	312
Львівська	668781	458932	129324	48167	29580	2634	144
Донецька	616036	473295	67114	47862	24946	2611	208
Середній розмір призначеної місячної пенсії, грн							
Україна	5789,05	5547,43	4848,57	5908,52	11442,58	2613,59	107040,28
м. Київ	8017,65	7477,30	6928,21	7351,92	14492,45	2513,87	153936,68
Донецька	7168,22	7420,33	4680,19	7565,40	8100,06	2561,78	90961,54
Луганська	6694,19	6731,03	5252,92	7224,66	7341,79	2610,04	83986,21
Дніпропетровська	6471,11	6376,12	4859,89	6361,54	11432,43	2586,60	101862,23
Київська	6095,90	5547,29	7044,47	6207,96	11305,90	2565,25	99688,89

Джерело: розраховано на основі [16]

Таблиця 6

Структура пенсіонерів за статтю та регіонами і розміром їхньої пенсії, станом на 01 січня 2025 року

Регіони	Гендерна структура пенсіонерів, %		Середній розмір пенсії, грн	Середній розмір пенсії, грн		Співвідношення розміру пенсії жінок до:	
	чоловіки	жінки		чоловіки	жінки	середнього розміру розміру пенсії по Україні	середнього розміру пенсії чоловіків
1	2	3	4	5	6	7	8
Україна	39,5	60,5	5789,05	7145,33	4904,34	0,85	0,69
Вінницька	39,4	60,6	5038,34	6026,30	4396,32	0,87	0,73
Волинська	40,1	59,9	5090,08	5947,86	4515,53	0,89	0,76
Дніпропетровська	39,3	60,7	6471,11	8325,01	5271,91	0,81	0,63
Донецька	40,5	59,5	7168,22	9941,78	5278,80	0,74	0,53
Житомирська	40,3	59,7	5339,43	6407,94	4617,59	0,86	0,72
Закарпатська	38,7	61,3	4727,14	5485,22	4248,67	0,90	0,77
Запорізька	39,4	60,6	6080,40	7471,21	5175,60	0,85	0,69
Івано-Франківська	39,4	60,6	4995,43	5897,24	4408,42	0,88	0,75
Київська	39,9	60,1	6095,90	7432,35	5207,18	0,85	0,70
Кіровоградська	39,2	60,8	5234,81	6345,13	4518,79	0,86	0,71

продовження табл. 6

1	2	3	4	5	6	7	8
Луганська	40,8	59,2	6694,19	9207,12	4960,73	0,74	0,54
Львівська	41,0	59,0	5303,37	6388,08	4549,79	0,86	0,71
Миколаївська	38,9	61,1	5547,98	6741,03	4786,92	0,86	0,71
Одеська	39,2	60,8	5628,23	6893,86	4810,73	0,85	0,70
Полтавська	39,4	60,6	5703,30	7085,33	4803,37	0,84	0,68
Рівненська	39,4	60,6	5159,85	5980,17	4626,75	0,90	0,77
Сумська	38,8	61,2	5299,81	6403,77	4601,36	0,87	0,72
Тернопільська	38,7	61,3	4484,69	5028,49	4141,14	0,92	0,82
Харківська	38,9	61,1	5824,72	7247,07	4919,86	0,84	0,68
Херсонська	37,8	62,2	4968,02	5744,33	4496,31	0,91	0,78
Хмельницька	39,2	60,8	4996,15	6050,56	4316,77	0,86	0,71
Черкаська	39,3	60,7	5126,71	6096,53	4498,68	0,88	0,74
Чернівецька	39,3	60,7	4648,04	5330,06	4207,31	0,91	0,79
Чернігівська	38,9	61,1	5377,66	6530,84	4643,83	0,86	0,71
м. Київ	39,2	60,8	8017,65	9875,55	6820,26	0,85	0,69

Джерело: розраховано на основі [16]

Результати дослідження KSE Institute в партнерстві з дослідницькою агенцією Info Sapiens на запит Міністерства соціальної політики за підтримки ЮНІСЕФ (січень 2024 р.) засвідчили, що «79 % респондентів вважають пенсійну систему несправедливою, головною причиною називаючи низький рівень пенсій, який не дає змоги покривати базові потреби (69 %). Це вказує на те, що громадяни не розглядають пенсії як питання справедливості в контексті рівності чи пропорційності, а фокусуються на здатності пенсії покривати базові потреби. Особливо це відзначили молоді люди віком 18–29 років (85 %) та люди віком 30–44 років (76 %), тоді як респонденти, старші за 60 років, згадували цей чинник рідше (53 %). Ще однією важливою причиною несправедливості більше ніж половина респондентів (52 %) вважають великий розрив у розмірі пенсій між різними людьми, що частіше вказували особи віком 45–59 років (57 %) та старші за 60 (60 %)» [17].

Також 64 % пенсіонерів вказали, що розмір їхніх пенсій є несправедливим і лише 20 % – задоволені розміром пенсій. При цьому 55 % опитаних вважають, що основна відповідальність за забезпечення людини у старості має лежати на державі, 21 % покладають її на дітей, а 17 % – забезпечувати себе має сама людина або спільно із партнером [17]. 36 % опитаних планують на пенсії покладатися на власні заощадження і 58 % – на пенсійні виплати від держави, що вказує на необхідність трансформації діючої системи пенсійного забезпечення. Кожен шостий планує отримувати підтримку від родичів, а 15 % – заробітну плату і лише 14 % планують жити на доходи від раніше здійснених інвестицій [17].

Оцінювання стану пенсійного забезпечення в Україні та аналіз джерел [3; 6–7; 9] дає можливість виокремити проблеми, які суттєво загострилися в умовах воєнного стану (табл. 7).

Таблиця 7

Наявні проблеми системи пенсійного забезпечення

Проблеми	Характеристика
1	2
Демографічна криза та старіння населення	<ul style="list-style-type: none"> – <i>депопуляція та низька народжуваність</i>: Україна стикається зі стрімким скороченням населення; сумарний коефіцієнт народжуваності у 2023 році впав до 0,7, що є одним із найнижчих показників у світі; – <i>старіння населення</i>: збільшується частка осіб похилого віку, що створює критичне навантаження на працездатне населення; – <i>погіршення співвідношення платників і пенсіонерів</i>: на сьогодні в Україні на 1 працюючого припадає 1 пенсіонер (у 2024 році – близько 9,5 млн платників ЄСВ на понад 10 млн пенсіонерів), що робить солідарну систему фінансово неспроможною.

продовження табл. 7

1	2
Фінансова нестабільність та дефіцит Пенсійного фонду України	<ul style="list-style-type: none"> – <i>хронічний дефіцит</i>: власних коштів ПФУ недостатньо для покриття видатків, що змушує державу постійно спрямовувати значні дотації з державного бюджету (у 2023 році – 225,2 млрд грн); – <i>залежність від зовнішньої допомоги</i>: в умовах війни виконання соціальних зобов'язань перед пенсіонерами критично залежить від фінансової підтримки міжнародних організацій; – <i>низький рівень виплат</i>: переважна більшість пенсіонерів отримує пенсії, що не забезпечують достатньої якості життя; станом на 2024 р. понад 60 % громадян отримують виплати нижче середнього рівня.
Проблеми ринку праці	<ul style="list-style-type: none"> – <i>тіньова зайнятість</i>: значне поширення «зарплат у конвертах» та неофіційного працевлаштування мінімізує надходження до ПФУ; – <i>зменшення кількості застрахованих осіб</i>: через війну, спад виробництва та міграцію кількість платників ЄСВ, суттєво скоротилася; – <i>низька вартість робочої сили</i>: рівень заробітних плат залишається недостатнім для формування адекватного розміру пенсійних накопичень.
Соціальна несправедливість та нерівність	<ul style="list-style-type: none"> – <i>значна диференціація виплат</i>: існує суттєва відмінність у розмірах пенсій різних категорій; наприклад, середня пенсія суддів у відставці на 01 січня 2025 року була у 18,5 разів вищою за середній розмір місячної пенсії; – <i>неоднакові підходи до розрахунку</i>: відсутність єдиного підходу до нарахування пенсій для всіх категорій працівників підриває довіру до системи;
Виклики, спричинені війною	<ul style="list-style-type: none"> – <i>масова міграція</i>: виїзд за кордон мільйонів громадян працездатного віку та молоді створює загрозу незворотної втрати людського потенціалу; – <i>зростання кількості осіб з інвалідністю</i>: поранення військових та цивільних призводять до збільшення потреби у пенсіях по інвалідності та соціальній реабілітації; – <i>труднощі з доступом до послуг</i>: бойові дії та окупація територій ускладнюють отримання пенсій для вразливих груп населення.
Структурні недоліки системи	<ul style="list-style-type: none"> – <i>непрацюючий другий рівень</i>: запровадження загальнообов'язкового накопичувального рівня неодноразово відкладалося через відсутність механізмів та воєнний стан; – <i>низька довіра та обізнаність</i>: населення має низький рівень довіри до недержавних пенсійних фондів та фінансових реформ загалом, а окремі категорії населення також демонструють низьку фінансову грамотність.

Джерело: сформовано на основі [3; 6–7; 9] та результатів проведеного аналізу (табл. 3, 5–6) за допомогою Notebook LM

Такий різноманітний спектр наявних проблем зумовлює потребу пошуку шляхів їх вирішення. Якщо звернутися до результатів опитування [17], то для поліпшення пенсійної системи в Україні 25 % опитаних пропонують підвищити пенсійні виплати пенсіонерам; 11 % – зробити пенсійні виплати більш тісно пов'язаними з розміром і тривалістю сплати внесків; 8 % – підвищити відкритість/зрозумілість розрахунку розміру пенсії; 7 % – знизити пенсійний вік. Позитивним є те, що певна частина опитаних розуміє, що держава не в змозі забезпечити належний розмір пенсій і тому висловлюють підтримку у запровадженні обов'язкової накопичувальної системи (7 %) та додаткових, необов'язкових пенсійних програм поряд з основною системою (3 %). Так, 61 % респондентів віком 18–59 років підтримують запровадження другого рівня пенсійної системи [17].

Основними напрямками вирішення наявних проблем у системі пенсійного забезпечення в Україні, на нашу думку, є: забезпечення фінансової стійкості системи, перехід до багатокomпонентної моделі забезпечення, удосконалення демографічної політики та політики зайнятості, підвищення соціальної справедливості та усунення нерівності, інституційна та управлінська модернізація, проведення освітньо-інформаційної політики (рис. 2).

Рис. 2. Напрями вирішення наявних проблем у діючій системі пенсійного забезпечення України

Джерело: сформовано на основі власних досліджень та [3; 6–7; 9]

Вважаємо, що вирішення проблем пенсійної системи потребує комплексного підходу, що поєднує фінансову стабілізацію, структурні реформи, соціальну справедливість та модернізацію управління. Лише узгоджене впровадження цих напрямів дозволить забезпечити стійкість пенсійного забезпечення в умовах демографічних та воєнних викликів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки: система пенсійного забезпечення України має соціально орієнтований характер і відіграє важливу роль у забезпеченні матеріальної підтримки населення. Водночас, її функціонування значною мірою ґрунтується на солідарному принципі, що в умовах демографічного старіння, скорочення чисельності платників внесків та економічних втрат, спричинених війною, створює значне фінансове навантаження на державний бюджет і Пенсійний фонд України. Проведений аналіз засвідчив, що хоча формально в Україні передбачена трирівнева пенсійна система, фактично повноцінно функціонує переважно солідарний рівень, тоді як накопичувальний рівень залишається нереалізованим. Для його реалізації необхідне суттєве збільшення доходів населення та стале економічне зростання.

Аналіз динаміки кількості пенсіонерів та розміру пенсійних виплат показав поступове скорочення чисельності пенсіонерів упродовж останніх років, що зумовлено війною, міграцією населення та демографічними процесами. Також спостерігається зростання середнього розміру пенсій, однак цей приріст значною мірою нівелюється інфляційними процесами, що не забезпечує належного рівня життя більшості пенсіонерів. Результати дослідження засвідчили суттєву диференціацію пенсійних виплат між різними категоріями отримувачів, регіонами та за гендерною ознакою, що свідчить про існування соціальної нерівності в системі пенсійного забезпечення.

Перспективи подальших наукових розвідок доцільно пов'язати із дослідженням механізмів запровадження накопичувального рівня пенсійної системи та аналізом зарубіжного досвіду щодо його ефективного функціонування.

Література

1. Шалієвська Л. І. Пенсійне забезпечення в системі економічної безпеки держави : монографія. Львів : «Растр-7», 2020. 196 с.
2. Русак Г. В. Пенсійне забезпечення в системі соціального захисту населення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 109-112. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.20>.
3. Лопушняк Г. С. Пенсійне забезпечення в Україні: проблеми та шляхи вирішення. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 10(280). С. 145-152. DOI: [10.32752/1993-6788-2024-1-280-145-152](https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-280-145-152).
4. Міндрова З. Пенсійна система України на сучасному етапі: проблеми та шляхи їх вирішення. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. Vol. 7. № 2. DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.02.05>.
5. Шалієвська Л. До питання про сутність пенсійного забезпечення населення України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія економічна)*. 2018. № 1. С. 130-139. URL: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/economy/article/view/704> (дата звернення: 02.02.2026).
6. Писаревська Г. І. Пенсійне забезпечення в Україні: сучасні тенденції та напрями розвитку. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 2. С.197-201. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-2-33>.
7. Романовська Ю. Реформування пенсійного забезпечення в Україні. *Scientia fructuosa*. 2024. № 5. С. 34-47. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2024\(157\)03](https://doi.org/10.31617/1.2024(157)03).
8. Мельник Т. А., Коцюрба О. Ю. Сучасний стан пенсійного страхування в Україні. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2023. Вип. 10(43). С. 194-202. DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.10\(43\).194-202](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.10(43).194-202).
9. Зеленський А., Цвігун І. Пенсійне забезпечення населення України в умовах військового стану. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск № 76. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-1>.
10. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.02.2026).
11. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 02.02.2026).
12. Скільки пенсіонерів на одного працюючого в Україні: відповідь уряду. *BuildPortal*. 2026. URL: <https://budport.com.ua/buildnews/32506-skilki-pensioneriv-na-odnogo-pracuuyuchogo-v-ukrajni-vidpovid-uryadu> (дата звернення: 02.02.2026).
13. Про накопичувальне пенсійне забезпечення: проєкт закону № 9212 від 17.04.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/41768> (дата звернення: 02.02.2026).
14. Нова пенсійна реформа: які зміни відбудуться та хто отримає найбільші виплати. *Економічні новини*. 2025. URL: <https://enovosty.com/uk/society-ukr/full/nova-pensijna-reforma-yaki-zmini-vidbudutsya-ta-xto-otrimaye-najbilshi-viplati> (дата звернення: 02.02.2026).
15. Павловський А. Пенсійне забезпечення в Україні: проблеми реформування. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск № 75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-69>.
16. Соціальний захист населення України, 2024. Київ : Державна служба статистики України, 2025. 127 с.

17. Студеннікова І. Пенсійна система в Україні: як її бачать громадяни. *УкрІнформ*. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3931410-pensijna-sistema-v-ukraini-ak-ii-bacat-gromadani.html> (дата звернення: 02.02.2026).

References

1. Shaliiivska, L.I. (2020), *Pensiine zabezpechennia v systemi ekonomichnoi bezpeky derzhavy* [Pension provision in the system of economic security of the state], monograph, "Rastr-7", Lviv, Ukraine, 196 p.
2. Rusak, H.V. (2022), "Pension provision in the system of social protection of the population", *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, no. 1, pp. 109-112, DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.20>.
3. Lopushniak, H.S. (2024), "Pension security in Ukraine: problems and solutions", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 10(280), pp. 145-152, DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-280-145-152.
4. Mindrova, Z. (2023), "The pension system of Ukraine at the present stage: problems and ways to solve them", *Journal of Innovations and Sustainability*, Vol. 7, no. 2, DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.02.05>.
5. Shaliiivska, L. (2018), "On the question of the essence of pension provision for the population of Ukraine", *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav (seriia ekonomichna)*, no. 1, pp. 130-139, available at: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/economy/article/view/704> (access date February 02, 2026).
6. Pysarevska, H.I. (2024), "Pension security in Ukraine: current trends and directions of development", *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, Vol. 9, no. 2, pp. 197-201, DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-2-33>.
7. Romanovska, Yu. (2024), "Pension reform in Ukraine", *Scientia fructuosa*, no. 5, pp. 34-47, DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2024\(157\)03](https://doi.org/10.31617/1.2024(157)03).
8. Melnyk, T.A. and Kotsiurba, O.Yu. (2023), "Current state of pension insurance in Ukraine", *Tsentrlnoukrainskyi naukovyi visnyk. Ekonomichni nauky*, Iss. 10(43), pp. 194-202, DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.10\(43\).194-202](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.10(43).194-202).
9. Zelenskyi, A. and Tsvihun, I. (2025), "Pension provision of the population of Ukraine under martial law", *Ekonomika ta suspilstvo*, Issue no. 76m DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-1>.
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine "Constitution of Ukraine" dated 28.06.1996 no. 254k-96-VR, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (access date February 02, 2026).
11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "About mandatory state pension insurance" dated 09.07.2003 no. 1058-IV, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (access date February 02, 2026).
12. BuildPortal (2026), "How many pensioners per worker in Ukraine: the government's response", available at: <https://budport.com.ua/buildnews/32506-skilki-pensioneriv-na-odnogo-pracyuyuchogo-v-ukrajni-vidpovid-uryadu> (access date February 02, 2026).
13. "On funded pension provision: draft Law no. 9212 dated 17.04.2023", available at: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/41768> (access date February 02, 2026).
14. Economic news (2025), "New pension reform: what changes will occur and who will receive the largest payments", available at: <https://enovosty.com/uk/society-ukr/full/nova-pensijna-reforma-yaki-zmini-vidbudutsya-ta-xto-otrimaye-najbilshi-viplati> (access date February 02, 2026).
15. Pavlovskiy, A. (2025), "Pension provision in Ukraine: reform problems", *Ekonomika ta suspilstvo*, Issue no. 75, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-69>.
16. State Statistics Service of Ukraine (2025), *Sotsialnyi zakhyst naselennia Ukrainy, 2024* [Social protection of the population of Ukraine, 2024], Kyiv, Ukraine, 127 p.
17. Studennikova, I. (2024), "The pension system in Ukraine: how citizens see it", *UkrInform*, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3931410-pensijna-sistema-v-ukraini-ak-ii-bacat-gromadani.html> (access date February 02, 2026).

Федоришина Л.М., Піхняк Т.А.

СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Мета. Дослідження діючої системи пенсійного забезпечення в Україні та оцінювання її стану, а також ідентифікація основних проблем й окреслення можливих шляхів їхнього вирішення.

Методика дослідження. Для досягнення поставленої мети використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Зокрема, методи аналізу і синтезу, абстрактно-логічний та узагальнення – для дослідження теоретичних засад функціонування системи пенсійного забезпечення та опрацювання наукових публікацій і нормативно-правових актів, що регулюють пенсійні відносини в Україні; монографічний – для вивчення наукових підходів вітчизняних і зарубіжних дослідників до проблем розвитку та реформування пенсійної системи;

статистичний – для оцінювання сучасного стану пенсійного забезпечення, дослідження динаміки кількості пенсіонерів, структури пенсійних виплат, середнього розміру пенсій, а також для аналізу регіональних і гендерних особливостей пенсійного забезпечення; порівняльний – для зіставлення показників у часовому та регіональному розрізах, а також для оцінювання відмінностей між окремими категоріями отримувачів пенсій; систематизації та узагальнення – для визначення основних проблем функціонування пенсійної системи України та обґрунтування напрямів її подальшого реформування; табличний та графічний – для наочного представлення результатів дослідження, зокрема динаміки та структури показників пенсійного забезпечення.

Результати дослідження. Проведено аналіз сучасного стану системи пенсійного забезпечення в Україні, зокрема досліджено основні засади її функціонування та структуру трирівневої пенсійної системи. Встановлено, що на практиці в Україні переважно функціонує солідарний рівень пенсійної системи, тоді як накопичувальний рівень перебуває на стадії впровадження. Проаналізовано динаміку кількості пенсіонерів протягом останніх років, що засвідчило тенденцію до поступового скорочення їх чисельності. Оцінено основні показники пенсійного забезпечення, зокрема середній розмір пенсійних виплат, структуру пенсій за видами та рівень диференціації пенсійних доходів. Виявлено значні відмінності у розмірах пенсійних виплат між різними категоріями отримувачів, регіонами та за гендерною ознакою. На основі проведеного аналізу визначено основні проблеми функціонування пенсійної системи України, серед яких: значне фінансове навантаження на солідарний рівень, дефіцит бюджету Пенсійного фонду, демографічні виклики та недостатній розвиток накопичувального і недержавного пенсійного забезпечення. Обґрунтовано напрями вдосконалення системи пенсійного забезпечення.

Наукова новизна результатів дослідження. Дістало подальшого розвитку дослідження структурних і соціальних проблем пенсійної системи України та формулювання напрямів їх вирішення, пов'язаних із забезпечення фінансової стійкості системи, переходом до багатокомпонентної моделі забезпечення, удосконаленням демографічної політики та політики зайнятості, підвищенням соціальної справедливості та усуненням нерівності, інституційною та управлінською модернізацією, проведенням освітньо-інформаційної політики.

Практична значущість результатів дослідження. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення механізмів нарахування пенсій та управління фінансовими ресурсами Пенсійного фонду України, а також для підготовки до впровадження накопичувальної пенсійної системи, що підвищить ефективність роботи системи та зменшить соціальну нерівність серед пенсіонерів.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсійна система, пенсія, соціальна несправедливість, нерівність, пенсіонери, дефіцит бюджету, диференціація доходів, недержавне пенсійне забезпечення.

Fedoryshyna L.M., Pikhniak T.A.

SYSTEM OF PENSION PROVISION IN UKRAINE: STATE, PROBLEMS AND POSSIBLE WAYS OF SOLUTIONS

Purpose. The aim of the article is to study the current pension system in Ukraine and assess its state, as well as identification of the main problems and outline of possible ways to solve them.

Methodology of research. A set of general scientific and special research methods was used to achieve the set goal. In particular, methods of analysis and synthesis, generalization, abstract and logical – for studying the theoretical foundations of the functioning of the pension system and processing scientific publications and regulatory legal acts regulating pension relations in Ukraine; monographic – for studying the scientific approaches of domestic and foreign researchers to the problems of development and reform of the pension system; statistical – for assessing the current state of pension provision, studying the dynamics of the number of pensioners, the structure of pension payments, the average size of pensions, as well as for analysing regional and gender features of pension provision; comparative – to compare indicators over time and across regions, as well as to assess differences between individual categories of pension recipients; systematization and generalization – to identify the main problems of the functioning of the pension system of Ukraine and substantiate the directions of its further reform; tabular and graphical – to visually present the results of the study, in particular the dynamics and structure of pension indicators.

Findings. The current state of the pension system in Ukraine was analysed, in particular, the main principles of its functioning and the structure of the three-tier pension system were studied. It was established that in practice in Ukraine the solidarity level of the pension system mainly functions, while the accumulative level is at the stage of implementation. The dynamics of the number of pensioners in recent years was analysed, which showed a tendency to a gradual reduction in their number. The main indicators of pension provision were assessed, in particular the average size of pension payments, the structure of pensions by type and the level of differentiation of pension incomes.

Significant differences in the size of pension payments between different categories of recipients, regions and by gender were identified. The main problems of the functioning of the pension system of Ukraine were identified based on the analysis, including: a significant financial burden on the solidarity level, the budget deficit of the Pension Fund, demographic challenges and insufficient development of funded and non-state pension provision. The directions for improving the pension system were substantiated.

Originality. The study of structural and social problems of the pension system of Ukraine and the formulation of directions for their solution related to ensuring the financial stability of the system, the transition to a multi-component provision model, improving demographic and employment policies, increasing social justice and eliminating inequality, institutional and managerial modernization, and implementing educational and information policies have been further developed.

Practical value. The research results can be used to improve the mechanisms for calculating pensions and managing financial resources of the Pension Fund of Ukraine, as well as to prepare for the implementation of a funded pension system, which will increase the efficiency of the system and reduce social inequality among pensioners.

Key words: pension provision, pension system, pension, social injustice, inequality, pensioners, budget deficit, income differentiation, non-state pension provision.

Дата надходження рукопису: 23.02.2026

Дата прийняття рукопису до друку: 18.03.2026

Дата публікації: 31.03.2026